

Eilert Lund Sundt

TORE LINDBEKK

Biografi på Høytidsdagen

26. februar 1984

Eilert Sundt døde den 13. juni 1875. Han var på denne tid sogneprest i Eidsvold.

Flere tusen mennesker fulgte ham til graven; dels var det bygdens kvinner og menn, dels tilreisende fra Christiania, som var ankommet med det ekstratog som var satt opp for anledningen. Blant de mange talere merker vi oss professor Marcus Jacob Monrad, som talte i egenskap av formann i Folkeopplysningsselskapet, den forening som Sundt gjennom så mange år hadde ledet. Andreas Munch og Jonas Lie hadde forfattet sørgedikt.

Noen strofer fra Lies dikt anslår temaer som mange oppholdt seg ved:

*Læg Brødre Egekrandse ned
paa denne Borgers Kiste.
Giv lidt ham av den Kiærlighed
som selv saa stort han viste.
Men her vi staar ved Sorgens Baar.
Hans Tanker voxer i vor Vaar
med Blomst og Blad paa Kviste.*

*Den stille Gang i Folkets Væxt
hans Seerblik erkjendte,
det blev den store, rige Text
hvorfor hans Hjerte brændte.*

Eilert Sundts bortgang ble omtalt i alle våre større aviser. I Adresseavisens omtale het det blant annet "Den avdøde inntok en merkelig stilling blant vårt lands forskere, og neppe noe navn er mer kjent enn hans, like fra den omstreifende fant eller den fattigste hytte, gjennom alle lag av folket.... Han var en banebryter i vårt land for løsningen av den uhyre oppgave som fattigondet stiller til alle siviliserte stater". Aftenposten la vekt på "hans uttrettelige arbeid for befolkningens opplysning og vel."

Men det fremgikk også at Sundt ved sin bortgang ikke bare var en kjent, men også en meget omstridt skikkelse. Dagbladet berømmet ham for den

”sant humane kjærlighet” til almuen som bar hans forfatterskap, men nevnte også at ”det er, og neppe uten grunn, blitt reist tvil om den objektive verd av atskillig av disse arbeiders mangeartede innhold”.

Det hadde gjennom hans senere år stadig stått strid om Eilert Sundts virke, både i Stortinget og offentlig debatt generelt. Da det i 1869 ble gjort forsøk på å skaffe ham en fast konsulentstilling med oppgaver i tilknytning til den videre utbygging av fattigstatistikken, mislyktes dette, tross varme talsmenn i Stortinget, blant annet Schweigaard. Sogneprestembedet i Eidsvold ble for Sundt retretten etter atten år som ”profesjonell” forsker.

Eilert Sundt var født i Farsund i 1817 og kom fra en familie av prester og handelsfolk. Han var i 1832—35 elev ved latinskolen i Stavanger. Reisene til fots mellom Farsund og Stavanger ble de første i den lange rekke vandringene rundt om i vårt land som preget hans senere forskerverke.

De ti påfølgende år studerte han ved universitetet i Christiania. Han hadde flere lange avbrekk, — først i praktisk arbeid hjemme i Farsund, senere som lærer ved den skole vennen Hartvig Nissen nettopp hadde startet, basert på tidens ”nyere pedagogiske ideer”.

I den ti års perioden var Eilert Sundts verden Studentersamfundet like så meget som universitetets auditorier og lesesaler. Han var flere ganger formann i Studentersamfundet, og spilte en ledende rolle i forbindelse med de skandinaviske studentertogene. Med Studentersamfundet som ramme dannet det seg et firkløver: Hartvig Nissen, Marcus Jacob Monrad, Ole Jacob Broch og Eilert Sundt, som kom til å bety meget for hver enkelt av dem gjennom de påfølgende tre år. Disse fire sto sammen i troen på det nasjonale og ønsket om å realisere Henrik Wergelands folkeopplysningsprogram. Men samtidig representerte de en enorm spennvidde intellektuelt sett: reformpedagogen og den senere så mektige ekspedisjonssjef i Kirkedepartementet Nissen, hegelianeren og vår førende filosof i siste halvparten av det nittende århundre, Monrad, — og matematikeren, forsikringsmannen og den senere statsråd Broch; dette miljøet ga Sundt impulser langt ut over hva tidens karrige universitetsmiljø i teologi kan ha gitt.

I 1846 avla Sundt teologisk embedseksamen med eksepsjonelle resultater. Kort tid etter ble han universitetsstipendiat i kirkehistorie. Men hans intellektuelle ambisjoner hadde allerede dreiet seg langt bort fra det teologiske.

Det var vel nærmest tilfældigheter som fikk ham til i disse årene å kaste seg over *fantespørsmålet*. Foranledningen var først og fremst den politiske oppmerksomhet omkring dette sosiale ”problem”. Men Sundt hadde personlige konkrete erfaringer med ”problemet”, — dels fra sine vandringene på Sørlandet, men han hadde også lært omstreiferne å kjenne i forbindelse med sitt arbeid som tukthusprest i Christiania.

Det arbeid han nå gjennomførte, artet seg som en rekonstruksjon av omstreiferne språk, historie og kultur, der han blant annet påviste at det dreide seg om flere forskjellige kulturer og etniske grupper.

Boken om fantespørsmålet ble en bestselger. Gjennom dette arbeidet fikk han konkretisert sin inspirasjon fra Wergeland om å trengte frem til forståelse av ”det almene folkeliv”, og spesielt de ”i moralsk og økonomisk henseende heldigste”. Og de nærmeste år ble benyttet til en målbevisst orientering innenfor den europeiske samfunnsvitenskap, som nettopp i disse år var i eksplosiv utvikling, spesielt studerte han den økonomiske og sosialstatistiske forskning i England, Frankrike, Tyskland og Sverige. Og det var en meget godt forberedt — og selvbevisst Eilert Sundt som nå søkte Kongen om statsbevilgning for å undersøke de ”lavere Folkeklassers Kaar og Seder”. Han brøt opp fra sitt universitetsstipend, til tross for at Departementet i første omgang bare kunne stille til rådighet en meget kortsiktig bevilgning, og til tross for at han nå var nygift, med forsørgelsesbyrder.

I løpet av de atten årene som fulgte, offentliggjorde Sundt sine syv store avhandlinger om forskjellige sider ved folkelivet i Norge, om: dødelighet, giftemålet, sedeligheten, edrueligheten, bygningsskikken på landet, husflider og om renslighetsstellet. Han skrev dessuten en lang rekke mindre arbeider, blant annet lokalsamfunnsstudiene fra Røros, en bydel i Christiania og fra Sunnmøre. De førstnevnte to ble senere utgitt som egne bøker. Etter at han var blitt sogneprest på Eidsvold i 1870 kom hans siste store arbeid, utredningen om fattigdomsforholdene i Christiania.

Men han var hele denne tid også organisasjonsmann og folkeopplysningsmann. I ti år redigerte han bladet Folkevennen. Meget av hans egen forskning fikk sin første presentasjon i dette opplysningsblad for almenheten. Sundt anså sin forskning for både å være *for* almuen og *om* denne, til forbedring av myndighetenes praktiske tiltak, men også til almuens opplysning og selvforståelse.

I avhandlingen *Dødeligheten i Norge* (1855) løste Sundt flere oppgaver. Han utviklet de første komplette oversikter over dødeligheten for kvinner og menn, fordelt på de forskjellige landsdeler og sett i forhold til alder. Dette hadde praktisk betydning for flere formål, bl.a. for Brochs senere arbeide med å etablere en forsikringsanstalt. Som et neste skritt foretok Sundt sammenlikninger med dødeligheten i andre land, England, Sverige og Danmark. Han konkluderte på dette grunnlag at levealderen i Norge var betydelig høyere enn i disse land. Gjennom sammenlikningen mellom Norges forskjellige landsdeler og prestegjeld fant Sundt at den gjennomsnittlige levealder var lavest i Finnmark og i Christiania, 3—4 år lavere enn i Nord-Gudbrandsdalen. Sundt forsøkte på forskjellige måter å forklare dette forhold. Den teori han ble stående tilbake med, var at befolkningens *sirkulasjon* er en hovedfaktor i dødelighetssammenheng: stor sirkulasjon i befolkningen igangsetter sosiale prosesser som resulterer i økt dødelighet (— eller som holder den gjennomsnittlige levealder nede.)

Økt velstand i et område, som skaper bedre levekår for mange, og tilflytning, vil derfor ikke nødvendigvis føre til at levealderen stiger.

Sundt skisserte et forskningsprogram til nærmere analyse av disse problemer, men fikk aldri bragt dette til utførelse.

Samme år utkom avhandlingen *Om Giftemål i Norge*. Sundt påviste her at en 30 års bølge i fødsels- og giftemålstallene i Norge fra midten av 1700-tallet forplantet seg videre inn i hans eget århundre, og gav en stadig veksling mellom perioder med sterk vekst og sterk nedgang i giftemåls- og fødselstall. Denne påvisning er i den senere demografiske litteraturen gått inn under betegnelsen "Sundts lov". For en sosiolog er imidlertid Sundts videre analyse av fenomenet like interessant: disse svingninger skaper en tilbakevendende ubalanse i det vi idag kaller arbeidsmarkedet, med periodiske mellomrom får vi den situasjon at antallet rekrutter til arbeidsmarkedet langt overstiger antallet "åpninger", (fordi avgangene fra arbeidsmarkedet nettopp da er få). Dette trekker etter seg en rekke andre konsekvenser, som Sundt påviste i stor detalj; ekteskapsalderen går opp, antallet barn født utenfor ekteskap stiger, man får et økende fattigdomsproblem, og kriminaliteten øker. Dette fenomen vil melde seg med ca. 30 års mellomrom, og uavhengig av om økonomien for øvrig er i ekspansjon på dette tidspunkt.

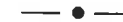
Sundt forutsa på dette grunnlag en krise i det norske fattigvesen i tiden 1865—75. Som vi vet, inntraff denne. Og det er belysende for sammenhengen i Sundts forskning og samfunnsengasjement, at det aller siste forskningsarbeide han påtok seg, var viet nettopp denne krise innenfor fattigstellet, som han hadde forutsagt.

I sine neste arbeider utvidet Sundts metodiske perspektiv seg betydelig. De to arbeidene fra 1855 hadde vesentlig basert seg på skriftlige innberetninger og arkivmateriale. Hans undersøkelse av bydelen Pipervigen og Ruseløkbakken var derimot en spørreskjemaundersøkelse etter "moderne" design. Undersøkelsen omfattet 294 familier med barn ved de to folkeskolene i området. Sundt ønsket å innhente mest mulig detaljerte opplysninger om almuens levekår og familieforhold i denne bydelen. Men også folkeopplysningsmannen Sundt var inne i bildet, og han kartla familiens tilgang til bøker og aviser, dens syn på barnas skolegang, og barnas skolefravær og "flid". Undersøkelsen inneholder trolig den første systematiske kartlegging av sammenhengen mellom sosial bakgrunn og skoleadferd. Bredden i tilnærning til problemet er like omfattende som den vi kan finne i utdannings sosiologisk forskning i Norge 120 år senere. Men antallet individer som inngikk i undersøkelsen er for lite til at mer enn forholdsvis grove sammenstillinger av variabler lot seg gjennomføre.

Samme år (1858) utkom arbeidet *Om Harham, et Exempel fra Fiskeridistriktene*. Denne baserer seg på hva våre dagers sosialantropologer ville kalle feltarbeid, i fiskebåter og husholdninger på Mørkekysten. Kanskje er det i denne undersøkelsen, som ble lite påaktet i hans samtid (bl.a. fordi den var så vanskelig å assimilere til hans folkeopplysningsinteresser) — at

vi finner de aller friskeste og mest originale innslag innenfor Sundts forskning. Han analyserte den såkalte "skålpenge"-institusjonen og eks-emplifiserte gjennom denne analyse slike metoder som vårt eget århundres sosialantropologer vil betegne som "funksjonell analyse". Han fulgte virkningene av silde-eventyret for den sosiale struktur i området, og fikk atter bekreftet sin teori om at økonomisk oppsving innenfor et geografisk område fører til sosial sirkulasjon, og dermed sammenbrudd i lokale maktstrukturer — og i de alminnelige sedelighetsnormer. Og han foretok en historisk og komparativ analyse av sammenhengen mellom eiendomsforhold, prinsipper for ekteskapsinngåelser og seksualmoral.

Arbeidet om Harham ble offentliggjort i bladet *Folkevennen* og ble senere ikke utgitt i noen mer tilgjengelig form før Gyldendal trykte det opp igjen i 1976. Om det hadde vært tilgjengelig på et internasjonalt språk burde dette arbeid kunnet blitt en klassiker innenfor samfunnsvitenskapelig teori.

I de arbeidene som fulgte, om alkoholbruk, om sedelighetsforhold, om bygningsskikk og husflid trengte Sundt inn i stadig nye sider ved folkelivet på de norske bygdene. Disse arbeidene er interessante i seg selv, og har på sine forskjellige områder betydd meget for senere forskning. Men Sundt betraktet dem selv først og fremst som forarbeider for det han regnet som sitt hovedverk, avhandlingen *om renlighetsstellet*, som ble utgitt i 1869.

Foranledningen til dette arbeid var på den ene side den sterke utbygging av medicinalvesenet i denne perioden. Men først og fremst grep Sundt tilbake til sin tidligere konstatering: at Norge til tross for økonomisk tilbaketilgang har en særlig lav dødelighet. Hvilke forhold kan forklare dette?

Sundt slo ned på renlighetsrutinene. Av to grunner: dels fordi disse har direkte rekkevidde for ernæring og helse. Men også fordi renlighetsrutinene reflekterer orden og disiplin i det daglige. Og orden og disiplin i det daglige er en byggende faktor generelt.

Opgaven var dels å kartlegge disse rutinene og hvordan de varierte mellom bygdelag og landsdeler. Videre: å vise at disse forskjellene fikk konsekvenser for sykkelighet og dødelighet.

Han mente gjennom dette arbeid å konstatere at det i det folkelige renlighetsstell hadde skjedd store fremskritt i de senere tiår, og at det nivå man nå hadde nådd var rimelig sett i forhold blant annet til hva som var økonomisk og praktisk mulig for almuen.

Den meget systematisk oppbygde avhandlingen gjennomgikk i detalj renlighetsrutinene vedrørende gulvet og det øvrige inventar, når det gjaldt sengetøy, klær og personlig hygiene — og i matstellet. Det ble foretatt sammenlikninger mellom forskjellige landsdeler og bygdelag, og rutinene ble drøftet i forhold til bygningsskikk, og den alminnelige ressursituasjon. Vi får også gjengitt mange eksempler på at frykten for å

”stikke seg ut” får enkeltpersoner til å begrense sine renslighetsanstrengelser. Sundt viser overbevisende at ”gulvskikken” kan tjene som en hovedindikator for renslighetsnivået generelt, og han knytter derfor også sin hovedanalyse til nettopp denne og hvordan denne varierer med en rekke forhold.

Hans dokumentasjon av gjennomgående forskjeller i renslighet mellom forskjellige geografiske områder er solid, og ved materiale innhentet fra legeundersøkelsene ved militærsesjonene fikk han bekreftet at de dokumenterte forskjeller i renslighetsnivå mellom forskjellige geografiske områder slår ut på det helsemessige område, konkret i utbredelsen av ”skab-klåe”.

Renslighetsrutinene avhang av en rekke forhold, ikke bare av generelt opplysningsnivå (som mange av Sundts motstandere forfektet). Sundt påviste i detalj hvordan en rekke ytre forhold spilte inn, særlig byggeskikk, oppvarmingsmåte, belysningsteknikk — og f.eks. tilgang til konkrete hjelpemidler som skuresand.

Men Sundts ønske om å gjøre leseren kjent med hele bredden av detaljer og variasjonsrikdom trekker oppmerksomheten bort fra hovedlinjene i avhandlingen. Samtidig føler Sundt stadig behov for å polemisere mot sunnhetskommisjonenes og embedsmennenes generelle nedvurdering av forskjellige sider ved det ”kvindelige Stæl” i husholdningene. Tross opplysningene om utbredelse av skab-klåe får vi heller ikke noen *samlet* analyse av renslighetsrutinenes og renslighetsnivåets innvirkning på velferdsnivået. Og de mange enkeltinformanters inntrykk av store forbedringer i det folkelige renslighetsstell de senere tiår til tross, dette materiale blir ikke håndtert slik fra Sundts side at han får underbygget godt nok sin påstand om betydelige forbedringer.

Vurdert som én forskers arbeid (selv om Sundt kunne spille på et meget omfattende nettverk av informanter spredt over hele landet) må arbeidet imponere. Mens Sundt i sine demografiske arbeider kunne bygge videre på en internasjonal forskningstradisjon (som tildels allerede hadde fått fotfeste i Norge gjennom Schweigaards arbeider), var renslighetsavhandlingen et nybrottsarbeid som helt ut måtte stå på egne ben

Sundt understreket stadig den ”vitenskapelige” karakter av dette arbeid, i motsetning til hans øvrige arbeider som også hadde bestemte praktiske siktemål. Men det eksisterte ikke i Norge noen vitenskapelig miljø som var istand til å fange opp bredden, visjonen og de store linjer i dette arbeidet og underkaste det en vurdering og kritikk på rent vitenskapelig grunnlag. Samtidig forsømte Sundt heller ikke nå — både i selve avhandlingen og gjennom tallrike foredrag og artikler — å peke på de praktiske implikasjoner av arbeidet, og hvordan det rev grunnlaget bort under de vurderinger en rekke leger, sunnhetskommisjoner og embedsmenn hadde fremført. Slik provoserte han selv frem den motstand som meldte seg.

Boken møtte en voldsom kritikk. Denne gikk dels på enkelte av hans faktiske påstander, men særlig på implikasjoner av arbeidet, som så sterkt

brøt med det felttog mot ”urenligheten” som norsk legestand hadde innledet.

Men ennå verre var det at arbeidet førte til et brudd med Folkeopplysnings-selskapet, som Sundt gjennom ti år hadde ledet. Det syntes å følge av Sundts teorier og empiriske resultater at opplysningsarbeidet *ikke* var noen hovedfaktor til oppløftelse av folket; folket var i god stand til å løfte seg ved egen kraft.

Den motstand som Eilert Sundt nå møtte i Stortinget, hadde dels sin bakgrunn i konfliktene omkring renslighetsstellet. Men også et mer politisk forhold spilte inn, som knyttet seg til det utredningsarbeid Sundt samtidig hadde startet om fattigstellet. Sundt var i sitt syn på utviklingen av fattigstellet kommet på kollisjonskurs med stortingsflertallet og Johan Sverdrup. Sundt var tilhenger av også i fremtiden å gjøre bruk av et ”folkelig vurderingselement” i forbindelse med fattigstøtten, bare dette vil gjøre det mulig å holde de offentlige ytelser nede på et rimelig nivå.

Men for Sundt personlig betydde bruddet med Folkeopplysnings-selskapet mest.

I løpet av de fem årene som sogneprest i Eidsvold fullførte Sundt utredningen om fattigforholdene i Christiania. I en lang rekke arbeider imøtegikk han den kritikk som boken om renslighetsstellet hadde utløst. Disse ble samlet i en egen bok under tittelen *Om huslivet i Norge* (1872).

Da Sundt døde i 1875, var det ikke som noen skuffet og slagen mann. Strid og nederlag hadde ikke fratatt ham forvissningen om sin forskningskvalitet og at han sto sentralt i sin samtid. Hans bøker var blitt folkelesning, ikke bare fordi de tok for seg ”nære” emner av praktisk betydning, men også grunnet sin levende form og den omsorg og respekt for menigmann som bar fremstillingen. Og han sto i stadig kontakt med sine mange informanter og kildepersoner rundt om i landet.

Eilert Sundts demografiske og sosialstatistiske arbeider gav utgangspunktet for en forskningstradisjon innenfor norsk sosialøkonomi, som ble videreført av Torkel Aschehoug, Anders Kiær, Gunnar Jahn og Julie Backer, og vi kan i de omlegginger av våre folketellinger og vår sosialstatistikk som fant sted i disse år, se klare spor av Sundts arbeid. Også opprettelsen av Statistisk sentralbyrå i 1876 har en slik sammenheng.

Innenfor norsk sosialøkonomi står Sundt idag som en klassiker og grunnlegger. Men hoveddelen av hans forfatterskap gjaldt emner som idag sorterer under andre samfunnsvitenskaper, spesielt sosiologien. På dette felt er Sundts posisjon mindre entydig.

Sosiologifaget ga ikke grunnlag for noen sammenhengende profesjonsdannelse i Norge før i årene etter den annen verdenskrig. Den nye norske sosiologien ble stort sett bygget opp på grunnlag av impulser fra USA, og Sundt nådde det norske fagmiljøet tildels gjennom utenlandske forskere som Allwood og Drake. Hans avhandling om giftemålet var riktig nok

allerede i 1950-årene kommet inn på pensum for elementærstudiet i sosiologi ved Universitetet i Oslo, men som et ytterst perifert innslag. Særlig innflytelse oppnådde Sundts arbeider først i 1970-årene, etter den dreining som fant sted i faget mot større vekt på levekårsforskning og lokalsamfunnsproblemer.

Det har skjedd en rivende utvikling innenfor samfunnsvitenskapene i løpet av de hundre år som skiller oss fra Eilert Sundt. På hvilken måte påvirker disse endringer vår vurdering av Sundt som forsker?

Den mest åpenbare endring innenfor disse fagområdene knytter seg til de nye teknikkene for datainnsamling, og tilgangen på massedata fra de fleste av samfunnets områder. Videre til de nye databehandlingsteknikker og metoder for statistisk analyse. Det ville være rimelig å anta at det særlig var her at Sundt ville komme til kort, målt med vår tids mål.

Men Sundt hadde sitt eget landsomfattende system for innsamling av massedata. Og han utviklet teknikker for håndtering av store datamasser som må forbløffe dem som er blitt avhengig av 1980-årenes datamaskiner. Videre utviklet han sine egne statistiske teknikker; våre dagers forskere ville benyttet andre fremgangsmåter, men det er vanskelig å gripe Sundt i statistiske feilslutninger. For de forskningsformål *han* stilte opp, var de tilstrekkelige.

Målt med 1980-årenes mål knytter det seg først og fremst mangler til Sundts arbeider på det teoretiske område.

Han viet sjelden den mer teoretiserende utvikling av begreper og resonnementer stor oppmerksomhet. Sine almene premisser og resonnementer presenterte han ofte glimtvis og i sidebemerkninger. Som f.eks. teorien om økonomisk vekst som årsak til sammenbrudd av samfunnsnormer; han foretok aldri noen systematisk drøfting av anvendelsesområdet for denne teori, eller av de sosiale prosesser som skaper dette årsaks-virkningsforløpet.

40 år senere utviklet den franske forskeren Durkheim sin berømte "anomi"-teori, med utgangspunkt til observasjoner som var beslektede til de Sundt hadde gjort. Men Durkheim koplet med dette begrepet også sammen et helt knippe av forskjelligartede samfunnsmessige forhold: særlig sentralt i analysen sto data om selvmordsfrekvenser i forskjellige land og befolkningslag. Det er interessant at også Eilert Sundt foretok utførlige analyser av selvmordsfrekvensene i Norge og forskjellige andre land. Sundts analyse var, som alltid, innsiktsfull, med et åpent blikk for overraskende årsakssammenhenger. Men han forsøkte aldri å forbinde denne analysen med sine analyser av andre samfunnsfenomener.

Her har vi vel også en hovedårsak til at Sundts hovedarbeide om renslighets-stellet tildels mislyktes. Den systematiske fremstilling av hans grunnleggende teorier uteble. Fordi de aldri ble sammenstilt, er de vanskelige å få øye på i boken; de drukner blant alle enkelthetene (— fordi de var så lite iøynefallende, var det også lett for leserne å misforstå bokens intensjoner, noe Sundt fikk erfare på en meget smertelig måte). Men

Sundt fratok seg dermed også selv muligheten til å utvikle dem videre gjennom rent teoretisk analyse, gjennomgåelse av andre forskeres parallelle teorier, erfaringer fra andre land og andre perioder i samfunnsutviklingen.

Var det hensynet til hans mange lesere og andre "brukere" som hindret ham i å løse denne del av sin "forskningsforpliktelse"? Som drev ham til istedet stadig å fordype seg i det konkrete, det livsnære, det dagligdagse. Og til etter hvert også å oppgi den brede referanse til samtidig internasjonal forskning som preget hans tidlige bøker?

Sundts forskning var omstridt i hans samtid. Men dette er ikke grunnen til at han ble uten reelle etterfølgere. Det var mange som tok opp deler av hans forfatterskap: både demografer, bygningshistorikere, etnologer og levekårsforskere lot seg inspirere. Men helheten i hans forskergjerning var for vanskelig å gripe.

LITTERATUR

- Allwood, Martin: *Eilert Sundt, a pioneer in sociology and social anthropology*. Oslo 1957.
Christophersen, H.O.: *Eilert Sundt, en dikter i kjensgjerninger*. Oslo 1962.
Drake, Michael: *Population and Society in Norway 1735—1855*. Cambridge 1969, s. 19—40.
Iversen, Gudmund R.: Eilert Sundt som statistiker. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 6, 1983, side 577—591.
Kluge, Liv: *Sosialhjelp før og nå*. Oslo 1973, s. 34—39.
Otnes, Per: *Eilert Sundts vekst og fall*. Oslo 1980.
Seip, Anne-Lise: *Forholdet mellom "Capitalen og Arbeidet" i gruvesamfunnet Røros 1851*, *Historisk tidsskrift* 1974, side 389—407.
Seip, Anne-Lise: Eilert Sundt og vekst-ideologiens dilemma. *Historisk tidsskrift* 1975, s. 316—345.
Sundt, Eilert: *Verker i utvalg*, redigert av H.O. Christophersen i samarbeid med Nils Christie og Kaare Petersen, I-XL, Oslo 1974—78. Med innledninger av H.O. Christophersen.